

Карпунець В.Д.
асистент кафедри права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»
м. Житомир

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТ

У сучасному суспільстві, яке характеризується швидким розвитком інформаційних технологій, глобалізаційними процесами та зростанням конкуренції, університети (як заклади вищої освіти) відіграють центральну роль у забезпеченні освітнього, наукового та інноваційного прогресу. Відповідно до ч. 1 ст. 4 закону України «Про вищу освіту» державну політику у сфері вищої освіти визначає Верховна Рада України, а реалізують Кабінет Міністрів України та центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки [1]. Відповідно до ч. 2 ст. 19 Конституції України, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [2]. Тому, державна політика у сфері вищої освіти ґрунтується на правових принципах, до яких відносять: доступності вищої освіти; незалежності здобуття вищої освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій (крім закладів вищої духовної освіти); сприяння здійсненню державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти тощо.

Правовий статус закладу вищої освіти визначає основи функціонування, правомочності, автономію та відповідальність у системі публічного управління. Особливої уваги потребує аналіз закладу вищої освіти як суб'єкта права у контексті його співпраці з державними органами, суспільством та ринковими структурами. Це дозволяє розкрити базові елементи юридичної природи університету (як закладу вищої освіти) та його ролі у формуванні суспільного добробуту.

Метою дослідження є аналіз правового статусу закладу вищої освіти в контексті сучасної парадигми публічного управління та адміністрування, а також визначення ключових проблем і перспектив його вдосконалення.

У сучасних умовах реформування законодавства України у сфері вищої освіти питання правового забезпечення умов та порядку набуття статусу вищим навчальним закладом потребують ґрунтовних наукових досліджень з метою вироблення єдиного підходу до регламентації цивільної правосуб'єктності вищих навчальних закладів. Зазначеним і зумовлюється актуальність цього дослідження, результати якого сприятимуть вдосконаленню законодавства України у сфері вищої освіти [3, с. 79]. Вважаємо, що слід погодитися з Баб'юк М.П. та додати, що так само є актуальними дослідження правового статусу університету і за межами цивільно-правових відносин: в галузях адміністративного та господарського законодавства і права.

Вважається, що правовий статус — це система прав, обов'язків, свобод і гарантій, яка визначає юридичне становище особи чи організації як суб'єкта права. Вона встановлюється державою та закріплюється у правових актах, таких як Конституція, закони, нормативні акти та міжнародні договори. У зв'язку з цим, елементами правового статусу є: 1) *права* (суб'єкти мають закріплені законом можливості здійснювати певні дії, реалізовувати свої інтереси. Наприклад, право на освіту, підприємницьку діяльність чи захист; 2) *обов'язки* (це обов'язкові до виконання дії або утримання від дій, передбачені законом. Наприклад, сплата податків, дотримання трудової дисципліни; 3) *свободи* (закріплені законом можливості вибору поведінки, наприклад, свобода слова, свобода пересування тощо); 4) *юридичні гарантії* (механізми, які забезпечують захист та реалізацію прав і свобод суб'єкта (суди, правоохоронні органи); 5) *юридична відповідальність* (передбачає санкції за порушення норм права, включаючи адміністративну, кримінальну чи цивільну відповідальність).

Таким чином, правовий статус закладу вищої освіти визначає його юридичне положення як суб'єкта освітньої діяльності та закріплюється законодавством. Він включає права, обов'язки, компетенції та гарантії, що забезпечують автономію закладу у прийнятті рішень, організації освітнього процесу, фінансовому та кадровому управлінні. Основою є Конституція, закони України «Про освіту», «Про вищу освіту» та статут закладу. Заклади вищої освіти можуть мати різні форми власності (державні, комунальні, приватні) і

функціонують відповідно до ліцензій та стандартів якості. Їхній статус також визначає обов'язки щодо забезпечення доступності, якості освіти та академічної доброчесності.

Разом з тим, правовий статус закладу вищої освіти в системі публічного управління характеризується такими напрямками як: а) взаємодія закладів вищої освіти з органами державної влади; б) автономія закладів вищої освіти (проблеми та можливості); в) заклад вищої освіти як інструмент суспільного блага, правової держави та інноваційного розвитку.

З огляду на вищевикладене, можна передбачити рекомендації щодо вдосконалення правового статусу закладів вищої освіти, а саме:

1) Підвищення рівня автономії. Розширити академічну, фінансову та організаційну автономію закладів вищої освіти з метою ефективнішого управління. Тут слід передбачити зменшення державного втручання (на основі балансу між контролем та ефективністю).

2) Удосконалення законодавства. Прийняти зміни до закону «Про вищу освіту», якіб забезпечили чітке розмежування повноважень між державою, місцевими органами влади та закладом вищої освіти.

3) Посилення механізмів академічної доброчесності. Ввести ефективні механізми контролю за дотриманням принципів академічної доброчесності, зокрема прозорі процедури перевірки наукових робіт, а також відповідальність за порушення.

4) Інтеграція з ринком праці. Розширити можливості співпраці між закладом вищої освіти та роботодавцями. Це включає створення дуальних програм освіти, проведення спільних досліджень і стажувань для студентів, що підвищить відповідність освітніх програм потребам ринку праці.

5) Модернізація фінансування. Запровадити нові або розширити існуючі моделі фінансування, такі як гранти, державно-приватне партнерство та цільові інвестиції в науково-дослідницьку діяльність.

б) Цифровізація освіти. Розвивати цифрові платформи для навчання, управління ресурсами та звітності, що дозволить оптимізувати освітній процес і знизити адміністративне навантаження.

7) Гармонізація з європейським законодавством. Привести правовий статус закладів вищої освіти у відповідність до норм європейського законодавства, що сприятиме інтеграції у світовий освітній простір, спростить процедури визнання іноземних дипломів, розширить можливості академічної мобільності тощо.

Правовий статус закладів вищої освіти відіграє важливу роль у формуванні їхнього місця у системі публічного управління та суспільного розвитку. Визначаючи права, обов'язки та гарантії закладів, він створює основу для їхньої діяльності в освітній, науковій та інноваційній сферах. Разом із законодавчими змінами та зміцненням принципів академічної автономії, забезпеченням академічної доброчесності, гармонізацією з європейськими стандартами та інтеграцією до ринку праці, правовий статус закладів вищої освіти сприятиме підвищенню якості освіти. Застосування зазначених рекомендацій дозволить удосконалити функціонування закладів вищої освіти, підвищити їхню конкурентоспроможність і розкрити потенціал для сталого розвитку України у глобальному освітньому просторі.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#n39>
2. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4223>
3. Баб'юк М. П. Цивільно-правовий статус вищого навчального закладу за законодавством України / М. П. Баб'юк // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. - 2016. - № 1. - С. 79-85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2016_1_14